

Coperta I: Motive decorative din manuscrisele vechi românești.

Coperta IV: Pereche. Motiv de pe un covor oltenesc din colecția Muzeului Țăranului Român.

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
HASDEU, BOGDAN PETRICEICU**
**Folcloristica / B. P. Hasdeu; ed. critică, note, variante,
comentarii de I. Oprișan. - București: Saeculum I. O., 2008**
2 vol.
ISBN 978-973-642-145-7
Vol. 1. - 2008. - ISBN 978-973-642-146-4

I. Oprișan, Ionel (ed. șt.)

398(498)

Bogdan Petriceicu Hasdeu

FOLCLORISTICA

I

Ediție critică, note, variante, comentarii de
I. OPRIȘAN

Editura SAECULUM I.O.

ISBN: 978-973-642-145-7

ISBN: 978-973-642-146-4

Editura SAECULUM I. O.

București, 2008

două mii de ani, astfel că ieri acel țăran a uimit Europa întreagă printr-o antică vitezie, luptându-se alături cu Regele nostru; astfel că astăzi acea țărancă, prin gustul ei estetic, atrage admirăriunea Reginei, sublima noastră Carmen Sylva, augusta propagatoare a portului național. Dar ce zic: Rege și Regină! Poporul român nu înțelege aceste vorbe. Pentru el, cine ne e Vodă, e împărat; cine ne e Doamnă, e împărăteasă. Încă o dată, fii binevenit între noi, tu, care ne introduci în mintea și-n inima acestui superb popor!...

CUPRINS

<i>Opera folclorică a lui B. P. Hasdeu</i>	5
<i>Notă asupra ediției</i>	11
I. DREPT CUTUMIAR	13 (II, 215)
Vechile așezări române în Lodomiria	15 (II, 215)
Originea ideilor juridice la români. Un fragment	26 (II, 215)
I. Elemente anteromane	26
II. Elemente post romane	30
III. Elementul roman	37
Frăția	44 (II, 214)
Obiceiele juridice ale poporului român.	
Programa	52 (II, 220)
Introducere	53
Obiceiele juridice ale poporului român	57
Întrebări asupra legăturilor sătești, casnice și de lucruri între țărani	57
I. Satul	58
II. Casa	70
III. Lucrurile	82
Supliment	89
Şugubet și şugubină. Un rest din influența juridică a slavilor asupra limbei române	91 (II, 233)
II. FOLCLORISTICA	97 (II, 234)
a) STUDII DE TINERETE ÎN LIMBA RUSĂ	99 (II, 234)

Reminiscențe ale credințelor mitologice la români	100 (II, 234)
I. Reminiscențe ale credințelor dacice .	100 (II, 234)
A. Credința în nemurirea sufletului	100
B. Adorația soarelui	102
C. Dochia	108
Zeița dochia și babele de piatră	113 (II, 243)
Zeița muma	117 (II, 249)
1. Importanța multilaterală a Zeiței-Mume . . .	117
2. Prima treaptă a importanței religioase și cosmice a zeiței Kupala	119
Despre cuvântul trac „bek“ (pâine)	123 (II, 249)
Inelul și năframa. Baladă populară dacoromână, explicată critic în legăturile ei cu moravurile istorice și cu literatura populară a neamului slav îndeosebi a slavo-rușilor	137
<Schită de F. G.> Opera lui Faddei Ghijdeu cu adăugirea a două <desene> imagini.	137
I. Text	
Original și introducerile corespun- zătoare (Literale latine înseamnă trimi- teri în explicațiile aferente)	138
II. Comentarii	140
III. Explicații critice la balada <i>Inelul și năframa</i> în legătură cu existența istorică și literatura populară a slavilor, în spe- cial a slavilor ruși	145 (II, 258)
IV. Note și însemnări explicative	159
V. <III.> Idioticonul <dac>	169
b) LUCRĂRI ÎN LIMBA ROMÂNĂ	171 (II, 261)

1. Prefețe, studii și articole	173 (II, 261)
Cântece ostășești ale Moldovei	174 (II, 261)
Doi secoli din viața ostășească a Moldovei (1450–1650)	176 (II, 261)
Literatura populară	181 (II, 262)
Napoleon cel Mare și Franția în poezia poporană a românilor	187 (II, 263)
Proverbe romane	189 (II, 263)
O varietate	191 (II, 263)
[Introducere	
la volumul „lengende și basmele românilor...“, de Petre Ispirescu]	192 (II, 264)
O notiță istorico-medicală	195 (II, 265)
Frunză verde. O pagină pentru istoria literaturei române	199 (II, 265)
Originile păstoriei la romani. Studiu de filologie comparată	211 (II, 265)
Elemente dacice	211
Cioban • Baciu • Stână • Urdă • Brânză . . .	211
Traista	299
Dulău și mosoc	231
Țurca	237
Elemente latine	243
„Cucul și turturica“ la romani și la persiani. notiță de literatură comparativă	249 (II, 266)
Baba Novac	253 (II, 266)
Bradul și vișoara. Baladă poporană albaneză [Textul original]	258 (II, 267)
[Traducerea românească]	260
Două descântece: Un descântec român și un descântec sanscrit din <i>Veda</i>. Notiță	264 (II, 267)

Res. Palpităriunile copilei. Notiță de literatură comparată	266 (II, 267)
Poesia poporană serbă și bulgară. Lupta între frații Dan și Mircea cel Mare	271 (II, 267)
I. Redacțiunea serbă	272
1. Variantul din Erțegovina	272
2. Variantul lui Vuk	284
Balada poporană „cucul și turturica“ în România, în Persia și în Franția.	
Notiță	291 (II, 268)
Ochire asupra cărților poporane	294 (II, 268)
Doina. Originea poeziei poporane la români	320 (II, 269)
Nu e în toate zilele Paștele. Originea creștinismului la români	328 (II, 269)
„Doina“ răstoarnă pe Rösler	333 (II, 269)
Prelegeri de etnopsihologie ținute la universitatea din București [1892–1893]	339 (II, 270)
I. Filologia comparativă	339
II. Metodologie	348
III. Bibliografie	349
IV. Clasificare	350
Cântecul transformațiunilor la macedo-români	355 (II, 270)
Statu Palmă–Barbă–Cot	356 (II, 273)
Basm	362 (II, 273)
I. Fondul basmului	366
II. Forma basmului	377
1. Locuțiunile metaforice ale basmului	377
2. Formule	384
III. Deceurile	395
Bălaur s. Balaur	401

I. Formele:	401
II. Diferențierea logică între <i>bălaur</i> , drac și zmeu	403
III. Caracteristica generală a balaurului	406
IV. Bălaur ca ființă zoologică	411
VI. Laur–bălaur	415
Curs de filologie comparată predat la Facultatea de Litere din București, 1893–[18]94	422 (II, 274)
I. Prelegere introductivă	422
II. Literatura bărbătească	425
A. Străgăturile de jocuri	425
B. Horele	432
C. Doina	436
D. Colindele	451
TABLA DE MATERII	454
Răspuns [la discursul de recepție la Academie al lui S. Fl. Marian	458 (II, 268)

VECHILE AŞEZĂRI ROMÂNE ÎN LODOMIRIA

*Ag' αὐτὸν εἰς ἀνδρῶνας εὐένους δέ μον
Οπιθόπους δέ τόνεδε καὶ ξυνεμπόρους
Aeschyl., Choëph. v. 704-5.*

Ştiinţele noastre asupra aşezărilor române-n Polonia sînt puţine şi ne-nsemnătoare. Cum c-asemine aşezări erau numeroase, ne-o dovedesc birnecele cerculari din anul 1552 şi-ncoace pân' la 1629, carele toate menesc pentru satele române nişte orânduieli deosebite, împunându-i ş-un bir disemnător cu al altor lăcitorii [ai] ţării.

Acele cerculări s-au păstrat întru preţioasa culegere numită *Volumina Legum*, ş-eaca unele din ele, atingătoare d-aşezările române:

An 1552: „Aşijdere şi români, ce sînt lăcuiţi pe la locuri pustii sau pe la sălişti, vor plăti câte două grossos“.

An 1564: „Satele române vor plăti, ca şi-n anul trecut, de la pluguri sau, neavându-se aceste, de la case, câte 20 groszy; acele din ele ce n-or avea pluguri, vor plăti laolaltă câte 10 groszy de la fie sută berbeci“.

Astă orânduială trecu fără schimbare-n toate cercularele următoare pân' la anul 1578.

An 1578: „Satele române vor plăti de la pluguri sau, neavându-se ceste, de la case câte 30 groszy; acele din ele ce n-or avea pluguri, vor plăti laolaltă de la vite, adecă: câte 20 groszy de la fie[care] sută berbeci şi câte 20 groszy de la fie[care] zece vaci“.

Toate ceste disponeri ne arată că satele române din Polonia s-aflau într-o stare foarte-nflorită, plătind lăcitorii lor Vistieriei 'ndoit d-alpii lăcitorii crăimei: 20 sau 30 groszy în vreme ce alpii nu dădeau decât 10 sau 15, precum se vede din acele[a]şi birnice cerculări.

Cu toate, nici o constituicione, nici un scriitor din cei vechi nu ne-nştinţează p-unde anume s-aflau cele aşezări, în ce numărul, în puterea a ce feluri de tocmeli localnice. Însuşi Tadeu Czacki, căruia erau atât de caznice toate cărțile istoriei leşeşti, toate ramurile

legislăciunea poloneze¹, ne-a lăsat niște știință puțin lămuritoare asupra firei așezărilor române-n Polonia. Iată-le anume:

„Un uric din 1378, de la Vladislau principalele d-Opolie, căruia Ludovic a fost încredințat principatul galician în stăpânire, iar totă Polonia-n vremelnică cârmuire, hărăzește unui Alesandr Român (Wolochowi), ce s-aflat-n slujba cestui domn, câmpul și satul anume Hodla, pe malul Târnovei, iertându-i, lui și urmașilor sale a se cârmui dupre legile române. De asemenea și-un uric din 1420, de la Zemovid, principalele de Mazovia și de Belza, împunîncestă pe lăcitorii satului Liubič a se folosi de legile române. Însă, îstă-ntrebuințare a dreptului român vom afla-o nu numai-n vœvoziile galiciană și belzască, căci condicile crăiești ni-l arată hărăzit aşijdere, prin un uric din 1545, și-unui sat din vœvozia de Cracova. Condicile economicești de Samboria, alcătuite la 1568 de Stanislau Zamojski, ni dau oarecare pricepere chiar de duhul acestui drept român. Cătându-i în Polonia ocrotirea și slobozenia, pribegii români se-nchizăsluiau, înainte de tot, din partea domnilor leșești prin următoarele:

1. *Głoba cuvenita de la dânsii nu mergea în vistieria crăiască, ci rămânând în obștia lor să-ntrebuință pentru nevoie lăcitorilor.*

2. *Judecata se făcea prin județii aleși de-nșiși lăcitorii, și carii erau să le judece numai dupre dreptul obiceinic român.*

3. *Adunările obștești, menite a-nlătura trebuințele de gospodărie sau d-orândială, erau iertate.*

4. *Birurile și beilicul se răscumpărău cu o dijmă de pe vite, grădinării și sămănături“.*

În aşa stare s-aflată ceştunea despre satele române-n Polonia până la anul 1848, pe când comitele Alesandr Stadnicki, fiul vestitului Anton Stadnicki (autorul unei opere foarte istețe-n titulat: *Postrzezenic nad wiekiem ezternastym*, Krakow, 1837) și unul din învățății cei mai conștiincioși ai Galicii, obștisă vajnicul său studiu: *O vsiach tak zwanich Woloskich na północnym stoclu Karpat*, Lwow, 1848 în -4 maj, pag. 92.

D[omnul] Stadnicki făcu atâtă pentru istoria pământenilor noștri-n Polonia, încât nouă nu ni rămâne, pentru astădată, alta decât a-i urma-n toate deslușirile obgetului, scârbindu-ne însă că marginile ziarului nostru nu ni vor ierta a reproduce și bogata culegere d-urice ce-mpodobeste această-nsemnată compunere.

După mai multe cercetări, priit fiind d-ocârmuirea austriacă și

¹ Cel mai mare geniu istoric [al] Poloniei din vremile noastre, mort la 1813; vezi viața lui scrisă de Osinski, *O zyciu i pismach Tadeusza Czakiego*, Krzemieniec, 1816. Operele lui se află obștite de comitele Eduard Raczyński și de Mihail Wiszniewski.

de-nvățății locali totodată, d[omnul] Stadnicki, culeasă optzeci și două istorioce atingătoare d-așezărilor române din Galicia, anume:

În cercul sănocean: 1. Swiniacz; 2. Rownia na Okoliszczach; 3. Boberca; 4. Ternowa wyzsza i dolna; 5. Dwernik; 6. Polana; 7. Polawy; 8. Ustrzyki; 9. Korosno; 10. Koroscienska Wola; 11. Nanowa; 12. Dolzyca; 13. Lodina; 14. Stebnik; 15. Iasen; 16. Terlo; 17. Skorodne; 18. Rosochate; 19. Lutowiska; 20. Kriwka; 21. Lubochów; 26. Rossolin; 27. Serednic male; 28. Tworylne; 29. Krywe; 30. Hulskie; 31. Zatwardnica; 32. Iaworze; 33. Smerek; 34. Wetlina; 35. Chmiel; 36. Procisne; 37. Zurawin; 38. Stuposiane; 39. Ustrzyki górne; 40. Dyodowe; 41. Lokot; 42. Szandrowiec; 43. Bukowiek; 44. Beniowa; 45. Sokolika z Wola; 46. Szanske; 47. Tyrawa Wołoska; 48. Królik Wołoski; 49. Lubków; 50. Mików; 51. Iawornik; 52. Czysto Horb; 53. Wola Miechowa; 54. Maniowa; 55. Szczerbanówka; 56. Balica; 57. Duszatyn; 58. Solinka; 59. Turzanskie; 60. Komancza; 61. Smolnik; 62. Darów; 63. Surowica; 64. Moszczanica!!!...

În cercul sandecean:

64. Bogusza și 66. Bielczarowa; trebuie însă să mai fi fost în același cercul mai multe așezări române, avându-se-n privire rostirea uricilor a acestor două sate: „more, qui in villis Valachicis in vicinitate consistentibus observatur...“

Și-n sfârșit, din cercul samborean:

67. Wiczow, satul al căruia uricul se rostește de asemenea foarte lămurit: „aliae villae nostrae eidem vicinae, in eodem jure walachico locatae...“

Câte, dar, alte așezări române din Galicia ne sunt încă pân-acum necunoscute!

Toate cele sate, înălcuite pe domeniile crăiești sau pe moșiile partnice, se cârmueau d-o potrivă dupre legile române, la mărturisirea unaglasnică a tuturor uricilor: „Quarum villarum cmethones fieri debent et locabuntur in jure walachico... Quiquidem scultetus locabit dictam villam in cruda radice in jus valachicum... Eximus etiam dictae villae cmethones ab omnibus juribus ruthenicis, polonicalibus ac quibus aliis: solum in illos jure walachico conservabimus“.

Necunoscându-se pân-acum nici un codice de vechile legi române, ne este cu neputință a dezvăli cu d-amănuntul închipuirea cetățenească și pedepsnică dreptului adus și resădit în Polonia de pribegii români. Sintem însă-nduplecați cum că dreptul acest alcătuia dispunerile foarte deosebite d-ale altor așezări străine-n lăcuite-n țara leșească. Drept pildă:

Pedepsele obicinuite-ntre români erau mai ales cele bănești: „ex omnibus poenis judicariis denarium... denarium de qualicet re judecata“.

A treia parte de pe toate pedepsele se cuvenea chinezului, adică celui mai mare peste lăcitorii: „tertium denarium...“

Chiar despărțirea soțească se răscumăra cu plată bănească: „scultetus divertii grosz accepit...“ Moștenirea scădea pe fiul cel mai mic tocmai precum și dupre vechiul aşezământ rusesc cunoscut sub numele de Ruskaea Pravda: „skoro siostrzeniec Ilia wielkoletnosci dójdzie, moze jako najmłodszы oddania calego kniaztwa zondac...“

Cu toate ceste, am gresi mult dac-am socoti c-aşa-numitul drept român cuprindea numai dispunerile pedepsnice sau cele cetățenești. Afară d-ele, ba și chiar mai presus ni se-nfătoșează-ntru cest drept, ca o despărțire foarte-nsâmnătoare, închipuirea politică (să zic aşa) a satelor române, în puterea cărei[a] pribegii s-adunau și se statorniceau în noua lor înlăcuință.

Fiecare aşezare română era o republică, un stat în stat în privirea Poloniei. Ea se folosea d-o deplină neatârnare, *sub un președinte moștenitor însă răspunzător*, și care era totodată, de mai multe ori, ca-n Muntenegrul, și mitropolitul tării. Stema fiecărei din aceste aşezări fu „dreptul român“. În sfârșit, câteva asemenea republike-nvecinate-nchipuiau ca o *unire*, ca o *confedărăciune*.

Iată și mărturisirea uricilor obștite de d. Stadnicki.

În toate pricinile d-or ce fire, mici și mari, satele române se judecau numai și numai dupre dreptul român, făcă vro amestecare din parte vrunui tribunal sau vrunei puteri străine: „non alio jure quam valachico, de quo nemo illos exrahere et evocare poterit... non alio jure nisi ispo valachico, nec coram ullo judicio... in omnibus et singulis causis parvis et magnis tam ratione furti injuriarum, quam ratione criminis cujusconque jure valachico judicandi...“

Însă cine ar fi putut să le judece-n țara leșească dupre dreptul român, cine-l cunoștea?

— Președintele adunării numit chinezul, și care nu putea lipsi nici unui sat român.

Chinezul se potrivește-n totul cu șoltuzul coloniilor nemțești. Cuvântul „Soltuz“ – Schalt, scholt, scholtz, schultz, schultes, scultetus, provine din vechea rădăcină schalten, adică a avea privighere și stăpânire, die Aufsicht und Herrschaft führen¹. Aceeași

¹ Hullmann, *Historiesche u. Staatwissensch. Untersuchung üb. die Natural-Dienste*, S. 28 u. 29. Vergl. Schartner, *de Scultetiis*, Budac, 1815.

însemnare o are cuvântul chinez în toate limbile slavone: кишъ, kuizete, knionze, киүз², izvorând din rădăcina кой, potrivită elinescului ὄρχη, ὄρχων³.

Împuternicit fiind din capul locului prin un uric de către craiu, – dacă pământul era crăiesc, – sau de către boierul, dacă moșia era partnică, – chinezul aduna pe pribegii săi pământeni, le înlăcuia, le statornicea, se-ngrijea supra-m bunătățirii câmpilor sălbatici, căci aşezările române se rădicau mai ales ex cruda radice, – culegea toate avaeturile ce se cuveneau proprietarului, avea pururea-n privighere hotarele, drumurile, codri[i]⁴ satului: „silvas ne destruantur custodire, granicies ne ab aliis vicinis impetantur cavere etc.“

Drept recunoaștere pentru toate cele-nedeletniciri, chinezul era moștenitorul și singurul judecător [al] aşezării, având „facultatem et omnimodam potestatem omethones, hortulanos, inquilinos, et alios omnes incolas villae judicandi, sentenciandi, poenisque juxta criminis qualitatem officiendi plectendique...“

Însă și-un chinez putea gresi ca și orișicare altă putere-n lume. El era, prin urmare, *răspunzător-naintea obștei chinejilor din aşezările române-nvecinate; în sfârșit, chiar asemenea obștie puteau cădea-n rătăcire; mai trebuiea, dar, o a treia instanță, tribunalul crăiesc:*

„Generosa Elisabetha de Pleszowice inharendo decreta judicii Valachici protestata est coram officio, quia parata erat recipere summam 150 zlotich polskych pecuniae a proido Lechno Korostenki; sed quia ipsam non reposuit, nec reponere et solvere curavit, ideo petiit, ut exequutionem decreti praefati officium faciat, ministerialem et Crainiconem eidem jam ex nunc ad intromittendum in molendinum dicti Lechno addat. C'fficum itaque Castrense Premisliense in praesentia ipsius Lechno hic idem stantis inhaerendo decreto ejusdem judicii valachici addidit eidem Elisabethae ministerialem et Demianum Crainiconem, ad executionem fiendam decreti praefati peremptorie. Item occasione quinquaginta novem florenorum, grossos septem det, et admittat in totum suam medietatem molendini scultetialis in Korosno tamdui per ipsam Elisabetham tenendam, donec ipsi summa tota plenarie persolveret: Ministerialemque etiam cum Crainicone ad dandam et assignandam peremptorie intromissionem in summa juncta addidit. Actum in Castro Premisliensi feria quinta post festum Stae Agnetis Proxima Anno 1561“.

În mult-însemnătorul acest ispisoc, doveditor al stării

¹ Linde, *Slownik, verbo Ksiazc.*

² Dubrowsky, *Slowanka*, str. 219.

³ În text: „codrile“ (n. ed.).

Coperta I: Motive decorative din manuscrisele vechi românești.

Coperta IV: Pereche. Motiv de pe un covor oltenesc din colecția Muzeului Țăranului Român.

Bogdan Petriceicu Hasdeu

FOLCLORISTICA

II

**Editie critică, note, variante, comentarii de
I. OPRIŞAN**

Editura SAECULUM I.O.

ISBN: 978-973-642-145-7
ISBN: 978-973-642-147-1

© Toate drepturile sunt rezervate Editurii SAECULUM I.O.

**Lucrarea a apărut cu sprijinul
Ministerului Culturii și Cultelor.**

Editura SAECULUM I. O.

București, 2008

Reședință
Concluziile cercetării lui C. Lytza sunt citate integral de B. P. Hasdeu în articol. Textul a fost reprodus după manuscris.

Grigore Tăușan: „Studiu comparativ asupra piticilor și uriașilor în basmele populare românești și din cele străine“

Se păstrează la Arhivele Naționale ale României, Direcția Arhivelor Istorice Centrale, ms. 1483, ff. 99^r–155^r, într-un caiet în care se face mențiunea că studiul a fost prezentat în anul universitar 1893–1894 ca lucrare pentru examenul de filologie comparativă, la secția filosofică. Textul a fost reprodus după manuscris.

Christea N. Țapu: Origin[e]a și clasificarea colindelor române

Se află în ms. 1484, ff. 197^r–211^r, de la Arhivele Naționale ale României, Direcția Arhivelor Istorice Centrale, purtând precizarea: „Origin[e]a și clasificarea colindelor române, lucrare pentru examenul de anul I la Filologie comparată, de Christea N. Țapu, elev al Școalei Normale Superioare, București“. Textul s-a reprodus după manuscris.

Cuprins

2. Recenzii, rapoarte academice și note bibliografice	5 (298)
„Basme din Muntenia. Sânta Vineri“, de I.C. Fundescu	7 (298)
Muza poporană română și bulgară de la Prut	8 (298)
Botanica poporană română (Simeon Mangiocă: „De însemnatatea botanică românești“, în „Familia“, din Peste, 1874, vol. 43–49). Recenziune.	10 (298)
Pravila lui Vasile Lupul Voievod	18 (303)
„Bălgarski narodni piesni“. „Chansons populaires bulgares“ inédites, publiées et traduites par Auguste Dozon, Paris, 1875, în 8, pag. XLVIII + 427	19 (304)
Poezia poporană italiană și „frunza-verde“ (Dr. H. Schuchardt)	21 (304)
Poezia poporană ruteană în legătură cu istoria română	26 (304)
I. Baida (I, 145–159)	27
II. Svirgovski (I, 149–163)	29

III. Chmielnițki și Vasile Lupul	
(II, 99–109)	30
IV. Moartea căzacului și calul	
(I, 270–271)	32
„Revue de philologie et d'ethnographic“, publiés par Ch. e. Ujsfalvy, in-8, tome 3-e, nr. 1 (janvier–Mars), Paris, Ern. Leroux, pag. 86	39 (305)
„Revista di litteratura popolare“ diretta da G. Pitrè, F. Sabatini. Vol. 1, fasc. 1. Roma, 1877, in-8, pag. 1–80	40 (305)
„Korrespondentblatt des Vereines für siebenbürgische Landeskunde“, redigirt von t. Zimmermann, Hermannstadt, 1878, nr. 1, pag. 1–16	41 (305)
„Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprach Wissenschaft“, heranag egeben von dr. M. Lazarus und Dr. H. Steinhä, Berlin, 1877, in-8 X-e, Band 1 s Heft, pag. 1–20	42 (306)
„Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft unter der Redaktion des Dr. O. Loth“, Leipzig, 1877, in-8. XXXI r. Band, I–III Heft, pag. 1–662	43 (306)
Raportul d-lor B. P. Hasdeu și G. Sion asupra colecției de poezii poporane făcute de dl G. Dem. Teodorescu	44 (306)
„Poezii populare române“. Culegere de	

G. Dem. Teodorescu. București, 1885.	
Raport de d. B. P. Hasdeu	45 (307)
Nunta la români. Studiu etnografic comparativ	46 (309)
Der Rhapsode der Dimbovitz. Wer treibt die dichkunst aus der Welt?	
Die Poeten	47 (312)
„Tiganii în România“, de Patkanow (Culegere de folclor, de știință și de literatură), publicat de ministerul instrucțiunii publice a principatului Bulgariei, tom. I, Sofia, 1889, în 8°, pag. X, 330, 268, 168 și 7 tabele	49 (312)
Sbornik za na odni umotvo enia nauka i knijnina (Culegere de folclor, de știință și de literatură, publicat de Ministerul Instrucțiunii Publice a principatului Bulgariei), tom. I, Sofia, 1889, în 8°, pag. X, 330, 268, 168 și 7 tabele	50 (312)
III. ADDENDA	53 (313)
Babele în basmuri (George I. Chelarul)	55
Diferitele accepțiuni ale „babei“	
în basmuri	57
Tipul I. Ființe mitice sub formă de babă	58
II. Mama pădurii	63
III. Muma Ciumei	68
IV) Crăiasa Iadului	71
V) Zâna cea rea	72

VII) Mama Crivățului	73
VII) Ursitoarea	74
VIII) Moartea ca babă	75
IX. Sfânta Duminică	76
Tipul II: Baba vrăjitoare	78
Baba sfătuitoare și învățătoare	79
I. Baba ca povătuitoare (învățătoare)	90
II. Baba ca povestitoare	90
III. Baba blestemând	91
IV. Baba isteașă și întreprinzătoare	91
Tipul III: Baba ca femeie măritată în gene-	
re sau ca parte constitutivă a familiei	91
I) Baba cu dorințe nesfârșite	92
II. Baba cu copii	93
III. Baba fără copii	95
IV. Baba mamă vitregă	97
V. Baba ca soacră	99
VI) Baba ca gazdă	100
Apă vie și apă moartă (N. Laftu [?]) . .	103 (313)
Defectele clasificațiunii lui Hohn	
(C. Lytzica)	141 (313)
Tabloul sinoptic al clasificației lui Hohn	
(Clasificarea basmelor după Hohn)	142
Studiu comparativ asupra piticilor și	
uriașilor din basmele populare	
românești și din cele străine (Grigore	
Tăușan)	151 (314)
I. Piticii	151
a. Neghiniță	155
b. Piticii propriu-zisi (fr. les nains)	159
II. Uriași	164

a. Uriași propriu-zisi	165
b. Oameni puternici	168
Origin[e]a și clasificarea colindelor	
române (Christea N. Țapu)	172 (314)
[a. Originea colindelor române]	172
b. Clasificarea colindelor	185
[1. Colindele propriu-zise]	185
2) Colindele de la Moș-Ajun	192
3) Colinda Sorcovei	194
4) Plugușorul	196

IV. NOTE, COMENTARII ȘI VARIANTE . . . . .

MUZA POPORANĂ ROMÂNĂ ȘI BULGARĂ DE LA PRUT

1. „*B'lgarskyi naroden sbornik*”, s’bran nareden i izdaden ot Vasiliiia Czolakova, czast 1, Bolgrad, v peczat. na Tzentr. Ucz., 1872, în 8° (*Colecțiune națională bulgară*, adunată, înorânduită și editată de Basiliu Ciolacu, partea 1, Bolgrad, tip Școalei Centrale, 1872, pagina XXIV + 356);

2. *Cântece populare de pe Valea Prutului*, culese, corectate și adnotate de N. A. Caranfil, Huși, Tip[ografia] Asociațiilor, 1872, în 8°, p. VI, + 94.

Prutul d-a stânga și Prutul d-a dreapta, unul bulgăresc și celălalt românesc, ne trimite din Huși și din Bolgrad câte un frumos buchet de literatură poporană.

Cartea d[omnului] lui Caranfil cuprinde 27 bucăți, balade și doine, afară de care d[omnia]sa ne mai promite pe viitor o altă colecție.

Cartea d[omnului] lui Ciolacu, cu mult mai voluminoasă, ne oferă nu numai poezie, ci încă proverbe, ghicatori, datine, basme bulgare.

Notele de care d[omnul] Caranfil și-a însorit publicația unea sunt mai mult decât sobre, ca să nu zicem că ele nu explică absolut nimic, dar este foarte meritorie exactitatea cu care d[omnia]sa a reprobus fără nici o modificare pedantică à la Marienescu, cuvintele poporului, precum și străduința de a indica după putință variantele.

Extragem o satiră:

„*Lelița cu mărțișor*
Lelița cu mărțișor
Fuge la badea-ntr-un zbor
Să-i dă gura de trei ori,
Să se-nțoarce apoi în zori!
Azi e una, mâne-s două,
Pîrmâni douăzeci și nouă,
Iar când lelea a cătat,
Nu era de sărutat,
Ci de gătit feșele,
Feșele, pelincele!“

În colecția d[omnului] lui Ciolacu, unele proverbe și mai cu seamă vreo câteva antice poezii, sunt foarte importante pentru istoria română.

Astfel este o baladă despre împăratul Asan, o alta despre Rada, „sora craiului din Vlachia“, și aşa mai încolo.

În rubrica obiceielor, ne întâmpină, între celealte, modul cum se serbează Drăgaica de către colonia română din Șișov, unde se află o mahala întreagă românească.

Nu ne putem stăpâni de a nu reproduce aci, într-o prozaică prescurtare, următoarea baladă de toată frumusețea despre românul Matei Corvin, regele Ungariei, floarea vitejiei române din secolul XV și d-opotrivă renunțat prin voinicia sa la păhar și la dragoste:

„Banul Petre bea vin cu cărciumăreasa, și-n ziua de-ntâi și-a băut banii, a doua zi și-a băut dulama, a treia zi și-a băut binișul, a patra zi și-a băut pistoalele, a cincea zi și-a băut calul. O astă Craiul Matei din Buda și scrie banului Petre: de ce bea cu cărciumăreasa? Îi răspunde banul Petre: «Dacă ai vedea tu, craiule, pe aceea ce-mi place, pentru negrii săi ochi ai da Țarigradul, pentru alba-i față ai da Belogradul, pentru subțirile-i sprâncene ai da Buda, pentru ca să-ți întinză cupa de vin te-ai scula de pe tron, pentru ca să-ți șează pe genunchi ai da sufletul!» Îi scrie atunci craiul Matei: «Bea, bea, banule Petre!...»“

Această superbă baladă, ceva sub o altă formă, noi ne aducem aminte a o fi auzit și la serbi.

Tot ce ne mai rămâne de dorit drept concluzie, este ca fiecare district, fiecare plasă a țării, să imite cât mai curând în privința literaturii poporane locale exemplul Hușului și al Bolgradului.

Și după cum face d[omnul] Caranfil, toate aceste tezaure de seculară inspirație să se dedice unul după altul, ca un sacru omagiu de recunoștință marelui nostru Alecsandri, fără geniu căruia ar zace în uitare până astăzi sau cine știe până când, sublima muza ca „frunză verde“.

BOTANICA POPORANĂ ROMANĂ

(Simeon Mangiucă: „De însemnatatea botanicei românești“, în „Familia“, din Pesta, 1874, vol. 43–49).

Recenziune

Se pare a fi cam târziu de a vorbi tocmai acum despre o scriere publicată aproape de doi ani. Ea a căpătat, însă, din întâmplare, un viu interes de actualitate prin polemica cea iscat, sunt acum câteva luni, între amicii noștri de la *Revista Contemporană* și amicii noștri de la *Revista Literară* – două reviste actualmente înecate într-una singură «contemporană literară», care amici ai noștri se apucără atunci, unii și alții, cu ocazia unei unui articol al d[omnului] lui dr. Brândză, de a însîră tot ce se va fi scris până astăzi, bine-rău sau rău-bine, asupra florei române.

Tot... afară de studiul d[omnului] lui Simeon Mangiucă.

Numai acesta a rămas deopotrivă necunoscut ambelor părți beligerante, de unde rezultă că, dacă nu l-au cunoscut acei ce se consideră ca versați în literatura botanică, apoi l-au cunoscut, negreșit, cu atât mai puțini profani.

Iată de ce ne permitem a comite anacronismul de a-i consacra aci câteva siruri.

D[omnul] Mangiucă nu este naturalist de profesie. Ca amator, însă, el și-a dat silința de a strângе date interesante, de a le confrunta, de a le explica, iar în privința nomenclaturii botanice a consultat pe un specialist german, d[omnul] Vorneith.

Materialul este adunat în Banat, unde trăiește autorul.

Studiul se împarte în patru capitole: I. *Plante mitologice*; II. *Plante poetice*; III. *Plante de descântece și vrăji*; IV. *Plante de leacuri*.

Această împărțire, însă, e cu totul arbitrară.

FOLCLORISTICA, II

În capitolul plantelor «poetice» figurează numai două, care tocmai «poetice» nu sunt: *cicoare* (*cichorium intybus*) și *foiosiu* (*vinca minor*).

D. Mangiucă numește «poetică» pe cea dentăi, fiindcă într-o doină – și încă o doină cam suspectă – se zice că cicoarea

Frumoșă înfloare (sic!).

Noaptea pe răcoare;

iar pe cealaltă, fiindcă, iarăși, într-o doină se exclamă:

Frunză verde foiosiu!

Pe niște asemenei temeiuri, autorul putea în voie bună să numească «poetice» toate plantele căre se menționează în poezia noastră poporană. Ar fi făcut, însă, mai bine, negreșit, de a suprima cu desăvârșire un capitol, în care trebuia să pună una din două: sau tot, ori nimic.

Rămân, dară, celelalte trei rubrici. «Plantele mitologice» se întrebuiștează toate la «descântece» și la «leacuri». Prin urmare, ele nu pot forma materia unui capitol separat.

Calea ce mai nimerită ar fi fost de a nu admite nici măcar bifurcația în «plante de descântece» și «plante de leacuri», de vreme ce există prea puține leacuri care să nu fie însoțite de descântece și prea puține descântece care să nu aibă drept întărire vindecarea unei boale sau infirmități.

Lucrarea d[omnului] lui Mangiucă ar fi fost mult mai metodică în fond, deși nu atât de sistematică în aparență, dacă d[omnia]sa s-ar fi mulțumit a însîră toate plantele într-o ordine alfabetică, aducând asupra fiecărei din ele tot ce a putut aduna din obiceiele și credințele poporului român.

Să trecem, însă, la amărunte.

Despre pretinsele plante «poetice» am vorbit mai sus.

Principalele plante mitologice de ale d[omnului] lui Mangiucă sunt *avrameasa-și-creștineasa* (*gratiola officinalis*), *floarea albastră* sau *stânjanita vânăță* (*iris germanica*), *odolean* (*valeriana officinalis*), *leuștean* (*levisticum officinale*) și *vitrinic* (*doronicum*), despre care d[omnia]sa ne spune că primele două sunt private ca zâne, iar ultimii trei – ca zei; o spune, dar n-o probează.

Din aceste cinci plante, *avrameasa-și-creștineasa* servă ca medicament pentru tuse sau pentru dureri gastrice, se întrebuiștează ca farmec pentru dragoste și, „când sunt mulți morți și nenorociri în casă, când copii se spară din somn etc., atunci se afumă casa cu această plantă“, iar *odolean*, „dacă-l poartă femeile în brâu, se crede a fi cu noroc de amor“.

Ceea ce nu ne-a convins de loc, este opinia cea demonstrată a d[omnului] lui Mangiucă, cum că *avrameasa* reprezintă religia lui Avram, *creștineasa* – religia „lui Christos, și *odolean* reprezintă pe însuși Christos“.

Apoi, derivația cuvântului nostru *odolean* din latinul *valerianus*, cu simplul argument că aşa a trebuit să se facă „după firea limbii românești“, este mai mult decât [h]azardoasă, o adevărată fonologie „à la Cihac“, de vreme ce la români v niciodată nu trece în *d*.

Miklosich derivă pe *odolean* din slavicul одолијим (înving)¹, astfel că n-ar fi în realitate decât o traducere a latinului *valerianus* din *valeo*, care însemna, de asemenea «înving», bunăoară în Cicerone: „*valebunt semper arma*“, sau în Salustiu „*confisus, si conjuratio valuisse*“, facile apud eos principem se fore“.

S-ar mai putea propune, totuși, o altă ipoteză. D[omnul] Mangiucă zice că români din Banat califică pe *odolean* de „câne viclean“.

În acest sens, cuvântul ar putea fi în legătură cu al nostru *dulău* (câne mare), la feminin *dolcă*, ambele presupunând un prototip dol (câne), de unde *dulău* ca argumentativ și *dolcă* ca diminutiv.

Odolean ar însemna atunci „plantă cânească“, rămânând, însă, a se mai explica inițialul *o*.

Ceea ce mă face, însă, a prefera etimologia cea propusă de Miklosich, este că iarba *odolean* se află nu numai la serbi, după cum crede d[omnul] Mangiucă, ci și la slavii de la nord.

La ruși, de exemplu, ea figurează în unele descântece, în care se pune în legătură cu verbul *odolieu* (înving), precum: *odoleni-trava, odoliei ty zlych liulei* (*odolean-iarbă*, să învingi tu pe oamenii cei răi)...²

Celealte plante din rubrica cea mitologică a d[omnului] lui Mangiucă sunt *lugaciu* sau cârd (*dipsacus fullorum*), *codroiu* sau *păduroiu* (*melanpyrum arvense*), *iarba șarpelui* (*veronica latifolia*), *ciurul zânelor* (*carlina acaulis*) și *iarba fiarelor*, care, această din urmă – o iarbă foarte miraculoasă – rămâne deocamdată nedefinită și va rămâne, probabilmente, pentru totdeauna.

Despre rolul *lugaciului*, autorul se exprimă într-un mod atât de încurcat, încât eu unul nu l-am putut înțelege.

D[omnia]sa zice: „Lugaciul se petrece de trei ori prin om (prin sânul cămeșii tras în jos, la omul mort lunatec, născut cu altul într-o lună) și prin aceasta se dezleagă cel într-o lună născut, de vreun

¹ Miklosich, *Lex palaeoslav.*, p. 492.

² Saharov, *S'kazaniia russkago naroda*, Petersburg, 1841, in-8, t. 1, part. 2, p. 20.

frate lunatec, ca să nu moară și el după cel mort frate. Apoi, cel mort cu astfel prin sine petrecut lugaciu, se face frate: lugaciul se pune în sicriu la cel mort drept frate. Dar ajuns în lumea cealaltă, lugaciul pe loc se leapădă de astfel căștagatul său frate. Și la groapă, prin fiare de picioare, sedezleagă de cel mort fratele lunatec“.

Despre *codroiu* sau *păduroiu*, d[omnul] Mangiucă ne spune numai că „se vede a corespunde latinului *Silvanus*“, ceea ce însă ar avea nevoie de o probă.

Iarba șarpelui vindecă de mușcături de șarpe, iar *ciurul zânelor* se întrebunează la boale de ochi.

Iarba fiarelor, o plantă mai mult imaginată, născută în fericitele visuri ale tâlharilor, „descuie orice încuioare“, ne conduce la comorele cele mai ascunse, „ba și fiarele picioarelor de la lotri, atinse fiind de această iarbă, pocnesc și cad jos de la picioare“.

Capitolul relativ la „plante de descântece și vrăji“ cuprinde: *mătrăgună* (*atropa belladona*), *matrună* (*acanthus mollis*), *iarba datului și a saptului* (*heniraria glabra*), *miază-noapte* (*melanpyrum nemorosum*), *dosnica vântă* (*clematis integrifolia*) și *dosnica galbenă* (*carpesium abrotanoides*).

D[omnul] Mangiucă consacră vreo câteva coloane foarte interesante numai mătrăgunii, publicând, între altele, un descântec, pe care noi l-am reprodus într-un număr al *Columnei lui Traian*¹.

Matrunga, dacă o poartă cineva pe sine, îl ferește de toate reiele: de ciumă, de [h]oleră², de drac, de farmece etc.

Iarba datului și a saptului vindecă pe om de cele două boale cuprinde în numele ei: „*datul*, când omul o dată seacă în *puteri*, capătă în tot trupul dureri și tușește“, iar *saptul* este acea boală care se arată ca niște umflături pe sub piele și în față, la ochi, făcându-se în urmă zgăibos“.

Miază-noaptea protege pe toți acei ce au trebuință de întuneric: tâlhari și amanți.

Dosnica, atât cea vânătă, cât și cea galbenă, se întrebunează pentru a învrăjbi pe oameni: „să nu trăiască bine bărbatul cu muierea, să părăsească bărbatul casa, feciorii să se despartă, să-și urască amorezele lor etc.“

Numele acestei plante – zice d[omnul] Mangiucă – s-a născut din acea împrejurare că florile ei sunt aşezate „dos la dos“.

O dată acest nume născut, din numele a trebuit apoi, printr-un joc de cuvinte, să nasca credința că *dosnica* face pe oameni să-și întoarcă unul altuia „dosul“, o admirabilă confirmare a teoriei lui

¹ Columna lui Traian], 1876, p. 335.

² În text: „coleră“ (n. ed.).